

שיעור סימן צא סעיף ב - דין השתמשות דבר היתר צונן בכלי איסור

1. דעת הרמ"א בסימן צא

שולחן ערוך יורה דעה הלכות בשר בחלב סימן צא סעיף ב

[א] <א> כל מידי דבעי הדחה, כגון ב ב < להניח בשר היתר צונן בקערה של איסור צונן, <ב> גי' גי' אסור לכתחלה, (ב) דילמא אכיל בלא הדחה. ודוקא מבושל, דלאו אורחיה בהדחה, אבל מידי (ג) דאורחיה בהדחה, כגון בשר חי וכיוצא בו, שרי לכתחלה. הגה: ודוקא דבר שיש בו לחלוחית קצת, אבל דבר יבש ממש, אם לא בלע הכלי רק בצונן, מותר להניח בו דבר יבש בלא הדחה כלל (ד"ע). ועי' סימן קכ"ב.

דעת הרמ"א להלכה: כדי להתיר שימוש בכלי איסור לדבר היתר צריך 2 תנאים: כלי בלע האיסור בצונן כגון ע"י מליחה או כבישה ועוד שההיתר יבש ממש כגון מותר להניח לכתחילה מלח בתוך כלי יין נסך של גויים כשהוא נקי לגמרי כמובן.

עיקר ההוכחה של הרמ"א מהגמ':

תלמוד בבלי מסכת חולין דף קיא עמוד ב

אמר רב יהודה אמר שמואל: קערה שמלח בה בשר - אסור לאכול בה רותח; ושמואל לטעמיה, דאמר שמואל: מליח - הרי הוא כרותח, וכבוש - הרי הוא כמבושל.

2. דעת הש"ך בסימן צא:

הש"ך סובר שאין חילוק בין בלע בצונן לבין בלע בחמין, וגם אין חילוק בין היתר לח ליבש ולכן לדעתו: מותר להניח היתר צונן אפילו לח (נוזלי) לתוך כלי שבלע איסור אפילו בחם כשהוא נקי. ובתנאי שזה יהיה בדרך עראי ולא קבע שמא יבוא לבשל בתוך הכלי האסור.

ראיה של הש"ך מחידושי הרשב"א מסכת חולין דף קיא עמוד ב

ומ"מ מדברי כולם נלמוד לקערה שנשתמשו בה באיסור רותחת ונצטנן שמותר להשתמש בה היתר צונן בהדחה ושפשוף הכלי,

3. דעת הרמ"א בסימן קכא

אבל באמת הרמ"א כתב כדברי הש"ך בסימן קכא:

שולחן ערוך יורה דעה הלכות הכשר וטבילת כלים סימן קכא סעיף ה

[ז] אם הגעיל כלי הצריך ליבון, <ד> אסור להשתמש בו בחמין אפילו שלא על ידי האש. הגה: ט יא' ט < אבל מותר להשתמש בו צונן, אפילו לכתחלה, ע"י הדחה ושפשוף היטב. וכ"ש בכלי שצריך הגעלה. ודוקא בדרך עראי, כגון שהוא בבית העובד כוכבים או בדיעבד, אבל אם רוצה להשתמש בו בקבע, יש מחמירים ואומרים דאפילו להשתמש בו צונן צריך הגעלה או ליבון, גזירה שמא ישתמש בו חמין (מרדכי ורוקח). והכי נוהגין... ועיין לעיל סימן צ"א.

הרמ"א התיר אפילו בכלי שבלע איסור בחם, לא חילק בין יבש ללח כך שמשמע מדבריו שמותר אף נוזלי, ודווקא עראי, ובתנאי שהכלי מודח יפה. וכדברי הש"ך (אלא שהש"ך התיר בקינוח הכלי ולא צריך הדחה). וכן משמע מסימן סט שצריך להדיח הכלי לפני שמשמש בו צונן וכן פסקו הפר"ח והפמ"ג ועוד דלא כש"ך שנראה מדבריו שדי בקינוח.

שולחן ערוך יורה דעה הלכות מליחה סימן סט סעיף טז

... ואם מלח בכלי שאינו מנוקב, אסור להשתמש באותו כלי בדבר רותח. ... **ויש אומרים שאפי' בצונן אסור להשתמש בו בלא הדחה, ואם נשתמש בו בלא הדחה, ידיח מה שנשתמש בו.**

4. דבר חריף יבש בכלי שבלע איסור והוא מודח היטב

תורת החטאת כלל יז דין ב

ב. עוד כתב **בשערי דורא** [שם] ומעשים בכל יום שנותנים **מלח לקערה חולבת יבישה ומולחין בו בשר או איפכא** [ג] ודבר זה אפילו לכתחלה שרי כמו שמשמע מדברי השערים דכתב דכן הוא מעשים בכל יום וכן כתב הבית יוסף [סי' קה ד"ה ולא שייך] דלכתחלה שרי וכן הוא משמעות הרא"ש [שם] והמרדכי [שם] **וכן כתב באורחות חיים** [הל' איסורי מאכלות סי' סא] **דכלים של עכו"ם שהודחו יפה מותר ליתן בהן תבלין או בצל או שאר דברים חריפים שאינו מוציא דבר קשה יבש ביבש עכ"ל**

מכאן יש ללמוד שאם הדבר **החריף נוזלי** כגון לשים חומץ בתוך כלי שבלע איסור אף שהוא מודח היטב אסור.

5. דין כלי חרס שבלע איסור בחם או בצונן

תלמוד בבלי מסכת פסחים דף ל עמוד ב

אמר רבא בר אבא אמר רב חייה בר אשי אמר שמואל: כל הכלים שנשתמשו בהן חמץ בצונן - משתמש בהן **מצה**, חוץ מן בית שאור, הואיל שחימוצו קשה.

וכן גירסת הרא"ש

רי"ף מסכת פסחים דף ט עמוד א

אמר רב חנן בר רב יצחק אמר רב חייה בר אשי אמר שמואל **כל כלי חרס** שנשתמש בהן חמץ בצונן מותר להשתמש בהן **מצה בצונן** חוץ מבית שאור הואיל וחימוצו קשה:

הר"ן על הרי"ף מסכת פסחים דף ט עמוד א

אבל הרב אלפסי ז"ל כתב שכל הכלים של חרס שנשתמש בהן חמץ בצונן מותר להשתמש בו מצה בצונן חוץ מבית שאור וכו' **ותרי תמיהי איכא במילתיה**

א. נשתמש בו חמץ בצונן למה לא ישתמשו בו מצה בחמין

ב. **ובית שאור נמי אף על פי שמפני שחמוצו קשה כחמין דמי למה לא ישתמשו בו מצה בצונן** דהא אף על

גב דבלע לא פליט:

תירוצים: ואיכא למימר **דחמץ כיון נסך דמי דתרוייהו אית להו חורפא** הילכך אף על פי שבשאר איסורין לא מצינו לצונן בצונן אלא הדחה בעלמא ואפילו נשתמשו בממשו של איסור כדאמרינן בפ' כיצד צולין (דף עו א) צונן לתוך צונן מדיח הני שאני **דמשום דחריפי ותקיפי אפילו בצונן בלעי כלים מינייהו** הילכך כי היכי דכלי שנשתמש בו יין נסך בצונן אי מכניסו לקיום אי נמי אין מכניסו לקיום אלא שהוא כלי חרס ותחלת תשמישו ביין נסך אסור להשתמש בו בלא הכשר הכי נמי בכלי שנשתמש בו חמץ בצונן

ומאי דאמרינן חוץ מבית שאור שחמוצו קשה דמשמע דאפילו בצונן אסור להשתמש בהן מצה היינו דוקא נמי בכלי חרס שכל כלי חרס שנשתמש בו חמץ בחמין כיון שאין לו תקנה אלא שבירה אסור להשתמש בו אפי' בצונן דחיישינן שאם ישהה אותן להשתמש בו צונן שיבא להשתמש בו חמין

ועוד שכיון שהוא בולע הרבה ואינו יוצא מידי דפיו הרי הוא כגוף האיסור הילכך כל היתר שנגע בו צריך הדחה כאילו נגע [באיסור] עצמו וראיה לדבר מדאמרין דאגני דמחוזא כבית שאור שחמוצו קשה דמי ומשמע ודאי דלמילש בהו מצה קאמר דהא למילש בהו עבידי וכי ליישי מצה בצונן ליישי שמע מינה דכלי [חרס] שנשתמש בו איסור בחמין אסור להשתמש בו היתר אפילו בצונן והכי מוכחא נמי מההיא פינכא (חולין קיא ב) דרב אמי דתברה ולא אשתמש בה צונן והיינו נמי דאמרין דקדרות בפסח ישברו ולא שרינן להשתמש בהן צונן:

ראיות לדעת הרי"ף

תלמוד בבלי מסכת פסחים דף ל עמוד א
אמר רב: קדירות בפסח ישברו.

תלמוד בבלי מסכת חולין דף קיא עמוד ב
קערה שמלח בה בשר - אסור לאכול בה רותח; ושמואל לטעמיה, דאמר שמואל: מליח - הרי הוא כרותח, וכבוש - הרי הוא כמבושל. ... ההיא פינכא דהוה בי ר' אמי דמלח ביה בשרא - ותבריה.

רש"י מסכת חולין דף קיא עמוד ב

דההיא פינכא גרסינן - קערה של חרס שאין לה תקנה בהגעלה.

להלכה הש"ך פסק כרא"ש שחרס שבלע איסור אפילו בחם מותר בשימוש צונן בדרך עראי ולא חוששים שמא ישתמש בחמין. ורבי אמי שבר הכלי משום שחשש שמא ישתמש בו בקביעות.

אבל הפר"ח והפמ"ג ועוד פסקו כדעת הרי"ף שאם בלע בחם או במליחה אסור בצונן אפילו בעראי ואפילו נקי ועיקר ראייתם מרבי אמי ששבר כלי חרס שבלע במליחה, היה יכול להשתמש בצונן.

העולה מהאמור לדינא:

- א. ליתן דבר היתר בכלי אסור - לא מבעיא אם אינו מקונח אלא אפי' במקונח ואינו מודח נמי אסור ליתן בו (רמ"א קכ"א סעי' ה', שו"ע ס"ט סעי' ט"ז, פרי"ח פמ"ג זבי"צ כה"ח).
- ב. בשאר כלים אם הכלי מודח מותר ליתן בו דבר היתר צונן בדרך עראי (ש"ך כאן, רמ"א שם).
- ג. בדרך קבע אסור שמא ישתמש בו בחמין (רמ"א שם, ש"ך כאן).
- ד. בכלי חרס אסור ליתן אפי' בדרך עראי שמא ישתמש בו חמין מדאין לו תקנה. ואם נתן בדיעבד בעי המאכל הדחה כיון שלא מהניא הדחה לכ"ח ולעולם פולט אף בצונן (פרי"ח פמ"ג ועוד אחרונים עיין כה"ח).
- ה. וכל זה כאשר נבלע איסור בכלי אם מחמת שנשתמשו בו חמין או בכבוש ומליח, אבל אם נשתמש בו צונן אפי' בכ"ח סגי בשטיפה והדחה ומותר להשתמש בהן אפי' חמין (עיין רמ"א י"ד קכ"א ס"ה). ובערוך השולחן שם ס"ה ז'.

- ו. בדיון דבר חריף צונן בשאר כלים שבלעו מאיסור ומודחים היטב - אם הדבר חריף הוא יבש כתבלין וכדו' שרי (אוי"ח בשם הראי"ה), ומינה שאם הוא צלול אסור כגון חומץ וכדו' (ש"ך כאן, ובסי' קכ"א ס"ק י').

יח. עייש סעי' כ"ב ובמשני"ב (ס"ק קל"ב) לגירסת הבי"ח והפרי"ח, ובשעה"צ (ס"ק קס"ט) שכן כתוב בספרים שהודפסו בזמן מרן השו"ע וכצ"ל שהיתה גירסת הש"ך הנ"ל